

Danyel Xailonginoa

Namua Danyel Bung Xailonginoa

Namu luwa mana Danyel bung xailonginoa. Mugamugangama bing hauli lipudi hatumingadinga mana duwa mana titi hasoyama yabadingia te. Haulidi ba disu mana Urana bungina duwa hawa mana lipudi disu mana Urana te.

Namu luwa bing baxanga na Urana lipuxindi dima kimuya mana ba bagula daxap salak xumana. Numanumadi bagula didalidi. Teladi bagula dituxudi, ne teladi bagula dungdi mati. Ne haruangua Urana hau ranguadi bagula xung mari te. Bagula soxi Lipuxing Mogunganama ba tongtongia yonggaxing subingang teguama. Bagula itidi dimesa muli mana matiyua. Lipu gaxarea dili haringina bagula daxap walingua. Ne lipu gaxarea dilibu doa bagula suxuyadi saing bagula daxap memaya bungingbunginalo (12:2).

Lipu Buningama

Danyel gananunauyu bungina naxuyanganoa ungguti, bila niani BC 605. Babilondi didali Isreldi saing dituxu daxap Danyel gabu riandi mala Babilon. Naxuyanganoa sup bila niani BC 537, bungina Danyel niandi bila 80.

Haruanga Tuandi

- Danyel gabu riandi dahatum haringina mana Urana (*Hataina 1-6*)

- Urana sina axamandi bila mibingadi na Daniel bu hatanga baraxinta bagula sok kimuya (*Hataina 7-12*)

Danyel Xap Tubatubaingua Babilon

¹ Maluxu mana niani tuwa Yehoyakim wa xaitamoxi mana Yuda, Babilondi xaitamoxidinga Nebukadnesa ma Yerusalem saing dilipdi masup disoxautidi. ² Baing TOXORATAMONA ta Yudadi xaitamoxidinga Yehoyakim Nebukadnesa rima-nia. Bungina didalidi daxap axamang Urana Numanam teladi xauna. Baing ina naga, xapdi mala mana titia Babilon saing tadi maluxu urana inia numania.

³ Baing xaitamoxi(a) Nebukadnesa tabina lipuxing numang oxatanam yanamiding mugamugangama Aspenas ba mogu Isrel teladi. Bing xapdi sangua bakbak xaitamoxiama xaung bakbak mugamugangamdi. ⁴ Bing gananundi ding ganiding, sanggading daxai sibuna dimaring, hatumingading maxaxayading, xabiangading dibaxagi, hatumingading daxaxa sap, xaung daxai ba dituxu oxatua xaitamoxi numania. Bing Aspenas tubatubadi Babilondi* xuadinga xaung xailongidingdi. ⁵ Baing mana ing angiandi xaung waininoa xaitamoxi(a) mogu hataindi nadi xaidap taining tainina. Bagula daxap tubatubaingua niani tuwa to, tauna bagula daxap oxatadinga xaitamoxi sina nadi.

⁶ Gananung teladi bing: Danyel, Hananaya, Misel xaung Asaraya, ding bakbagiding Yuda.

⁷ Baing yanama sina yaya haunadi li nadi:

* 1:4 kimbo Kaldiadi.

Danyel uxu ba Beltesasa.
 Hananaya uxu ba Satrak.
 Misael uxu ba Mesak.
 Asaraya uxu ba Abetnego.†

⁸ Ne Danyel haringia hatuminganoa ba labu dongdongiaina mana xaitamoxi angianoa xaung waininoau tai. Binabu xusunga yanama Aspenas ba nai mana hatuminganoa bu sanga ba wa sigixinga Urana maxaniauyu. ⁹ Baing Urana libu Aspenas yaha mana Danyel xaung usinga, bu bo ba hauli. ¹⁰ Ning Aspenas bala Danyel ba, “Ngamaxuwa mana lipuxigu sabangua xaitamoxi tabina ba axang anginginga anung axadi li. Nabu bagu ganangung teladi daxai, ne axabati sanggaimdi dimalai, ngamaxuwa mana bagula ximguti waxugutuana.”

¹¹ Aspenas mogu lipu tela ba wasa mana Danyel, Hananaya, Misel xaung Asaraya ba. Baing Danyel ila rangua lipu wasangamga ba saing harua ba, ¹² “Sanga ba utubam laing xaidap 10 disup to. Usina nam anginga umangamdi bu am gaxang xaung lang sibuna bu am ganung. ¹³ Xaidabadi disup baing ubagu ganangung teladi daxang xaitamoxi angiandi saing ubaguam, baing ina naga, ulibu ung murungama mam.” ¹⁴ Baing lipu wasangama nai mana Danyel hatuminganoa, saing tubadi sanga mana xaidap 10.

¹⁵ Xaidap 10 disup, baing bagu sanggading daxai sibuna xaung ditubu, didali ganangung

† 1:7 Yaya haunadi li Babilondi uranading teladi yadingdi.

longgalo daxang xaitamoxi angianti. ¹⁶ Binabu lipu wasangama hitixiya angingadi xaung wain daxap rangua xaitamoxi, saing uliadi anginga umangamdi ing ganina.

¹⁷ Urana sina xabianga na gananung luwadi luwadi li sanga mana dibagu daxabia xailongdi xaung xabiangadi xai sibuna. Hatumingading dimaxaya sibuna. Baing Urana sina haringinga na Danyel ba xabia mibinga xangxana namuxidingdi.

¹⁸ Bunging tubatubaingama xaitamoxi(a) mogu ba sup, baing ina naga, yanam mugamugangama xap gananunadi mala Nebukadnesa maxania. ¹⁹ Xaitamoxi(a) harua rangua taining tainina, saing bagu Danyel, Hananaya, Misael xaung Asaraya ding xabiangading didali riading tubatubaingamdi. Binabu dituxu xaitamoxi oxatanoa. ²⁰ Bunging bungina xaitamoxi(a) xusungadi, bagu hatumingading xaung xabiangading ditubu saing didali sibuna lipu sintukkam xaung lipu tuakkam longgalo duwa mana yonggaxing hataing longgalo.

²¹ Baing Danyel wa la ba laing Babilong xaitamoxiding Sairas nianing mugamugangama.

2

Nebukadnesa Mibinganoa

¹ Niani luwa Nebukadnesa wa xaitamoxi, ina mip mibingadi, saing dilibu hatum xumana buk. Baing kinunganoa ma te. ² Binabu xaitamoxi(a) wagi lipu sintukkamdi, lipu tuakkamdi, lipu

tingungamdi xaung lipu hatung suxinganamdi*
 ba dima dibaxanga ba mip baru. Dima dili xaita-
 moxi maxania, ³ baing harua nadi ba, “Ngamip
 saing hatumingagua mauxana buk. Ngabo ba
 ngaxabia namuxinoa.”

⁴ Baing lipu hatung suxinganamdi digugu-
 nia riadingdi suxungudingdi, daharua na xaita-
 moxi(a) ba, “O Xaitamoxi, uwa bungingbung-
 inalo! Ubaxanga nam lipuxim oxatamdi
 mibingama to, baing bagula am gahatanga na-
 muxinoa masok.”

⁵ Ne xaitamoxi(a) haxuya nadi ba, “Hatumin-
 gagua haring ba. Nabu abaxanga mibingagua
 xaung ahatanga namuxinoa masok te, bing
 bagula ngatabina ba ditaxitaxiang xaung duxui
 numaimdi dahaxuru sangsangindi. ⁶ Ne nabu
 abaxanga nanga mibingua xaung ahatanga ma-
 sok, bagula ngasina yahanga xumana xaung
 yaya sabangadi nang. Binabu abaxanga nanga
 mibingua xaung ahatanga namuxinoa masok.”

⁷ Dahaxuya muli ba, “O Xaitamoxi, ubaxanga
 nam lipuxim oxatamdi mibingama to, baing
 bagula am gahatanga namuxinoa masok.”

⁸ Baing xaitamoxi(a) haxuya ba, “Ngaxabia
 aria baru! Ahalisi mua namua na axabia
 hatumingagua haring bungina ngaharua ba,
⁹ ‘Nabu abaxanga mibingua nanga te, mauxan-
 gang taininau ing ganina raguang.’ Ang gahau
 hatumingua hisangia ba alangua nga, namua
 na ata maxaimia mana ngaxugia hatumingagua.
 Ne abaxanga mibingua nanga to, baing bagula

* **2:2** kimbo Kaldiadi. Maxixinga 4, 5, 10 xauna.

ngaxabia ba sanga ba abaxanga namuxinoa nanga.”

¹⁰ Lipu hatung suxinganamdi digugunia suxungudingdi, dahaxuya xaitamoxi(a) ba, “Titia xola mana lipu tela sanga ba libu bila xatamoxi(a) xusunga ba! Xaitamoxi haringingading yading sabanga xangxana, ne ung ganim usuxunga mana axamang haringina na bila li na lipuxing sintukkamdi, lipuxing tuakkamdi xaung lipuxing hatung suxinganamdi! ¹¹ Axa xaitamoxi(a) uxusunga mana ba haxi buk. Lipu tela sanga te. Uranadi ding ganiding. Ne duwa titia liwe makira te.”

¹² Daharua bila ba, baing xaitamoxi(a) atin disala buk. Binabu tabina ba dung Babilon lipu(xing) xabiangam longgalo dimati. ¹³ Dahabingia tabinanganoa ba dung lipu xabiangamdi dimati, binabu dila disai (mana) Danyel gabu riandi bu dungdi mati.

¹⁴ Ariok, xaitamoxi lipuxing wasanganamdi yanamidinga, ila bu ung Babilon lipu(xing) xabiangamdiuba, baing Danyel haxuya xai sibuna xaung hatumingang maxaxaya. ¹⁵ Xusunga Ariok ba, “Xaitamoxi(a) tabina haringina bila ba baru?” Binabu Ariok baxanga na Danyel baraxinta sok ba. ¹⁶ Baing Danyel ila sap rangua xaitamoxi(a) saing xusunga ba ragu (mua) to, ba sina ganangana na bu hatanga xaitamoxi(a) mibinganoa masok na.

¹⁷ Danyel goxoya mala numania, baing baxanga axamandi na riandi Hananaya, Misael xaung Asaraya. ¹⁸ Baing xusungadi haringina ba disabu na Urana long xaiyam(a) ba hatangadi

usinganganoa bila hatanga hisangua masok, bu gabu riandi bagula dungdi mati rangua Babilon lipu(xing) xabiangamdi te. ¹⁹ Yambong baing Urana hatanga hisangua masok na Danyel mana axamang tela bila mibingua. Baing Danyel iti Urana long xaiyam yanoa. ²⁰ Harua ba,

“Bing taiti Urana yanoa bungingbunginalo,
Xabianga longgalo xaung haringing longgalo
Iniadi.

²¹ Ina xugia nianigesakdi,
Ina hitixiya xaitamoxidi saing ta haundi.
Ina sina xabianga maringina na lipu xabianga
maringinamdi
xaung hatuminga xai na lipu hatuminga
xaiyamdi.

²² Ina hatanga masok axadi dahaxi xaung dihisa,
Ina xabia axamandi dihisa labiania,
saing lulianoa wa rangua.

²³ Ngaharua xai sibuna naung saing ngaiti yama,
O Urana mana mugangagudi,
Namua na usina xabianga maringina xaung
haringingua nanga,
Uhatanga axa am gaxusungaung mana ba masok
nanga,
Uhatanga xaitamoxi mibinganoa masok
nam.”

Danyel Baxanga Mibinga Namuxinoa

²⁴ Baing Danyel ila gugunia rangua Ariok, lipua xaitamoxi(a) mogu ba ung Babilon lipu(xing) xabiangamdi mati. Danyel harua na ba, “Labu ung lipu xabiangamdiu tai. Oxop nga mala

rangua xaitamoxi(a), baing bagula ngabaxanga mibinga namuxinoa na.”

²⁵ Hata sibuna li Ariok xap Danyel mala rangua xaitamoxi(a), saing harua ba, “Ngasok mana lipua li, tela mana adi taxaidi ma sangua Yuda, ina sanga ba baxanga mibingama namuxinoa naung.”

²⁶ Xaitamoxi xusunga Danyel (yan hauna Beltesasa) ba, “Ung sanga ba ubaxanga axadi ngabagu mibingagia xaung naxuxinoa nanga?”

²⁷ Danyel haxuya ba, “Lipu xabiangamdi, lipu tuakkamdi, lipu sintukkamdi kimbo lipu tingungamdi—dingia tela te sanga ba baxanga na xaitamoxi(a) axa xusunga mana ba. ²⁸ Ning Urana naga wa long xaiyamia, ina hatanga hisangadi xaung namuxidingdi masok. Baing hatanga na Xaitamoxi Nebukadnesa axadi bagula disok kimuya. Tauna, bagula ngabaxanga naung mibingama ubagu hatumingamia bungina ukinu uxaiingamia.

²⁹ “O Xaitamoxi, bungina ukinu umip mana axamandi disok kimu, saing lipua hatanga hisangadi masok hatanga naung axadi bagula disok.

³⁰ Baing axa hisangamgali Urana hatanga masok nanga. Ne hatanga nanga namua na xabiangagudi didali lipudi te. Tegu. Hatanga masok nanga bu uxabia namuxinoa xaung ubagu uxabia axadi disok hatumingamia.

³¹ “O Xaitamoxi, mana mibingua ubagu lipu babung sabanga tela maxamia. Babu baguba sabanga sibuna xaung siniang sibuna. Bagunganoa libung umaxuwa sibuna. ³² Babu toxonoa ditongtongia mana gol xai sibuna. Ringringonoa

xaung rimandi ditongtongiadi mana silba. Gama-
 mona xaung king babandi ditongrongiadi mana
 bras. ³³ King tuxundi ri mala xandi ditongtongia
 mana ain. Hawa kindi ditongtongia mana ain
 daxaningxaning xaung titi. ³⁴ Ubagu mua, baing
 dahasia siang tela sangua bimbi tela, ning lipu
 tela rimandi hasi te. Ri mala taha babu king
 ubunadi ditongtongiadi mana ain daxaningxan-
 ing xaung titi, saing hamunangiadi. ³⁵ Baing
 ain, titi, bras, silba, xaung gol ding longgalo
 digalai ding, saing disok kaxuketa bila wit
 sangsangiadi wa titia (bunging xauyangama)
 tadubiadi ba. Baing yanga yubua(di) masup
 mala.† Ne sianga taha babua tubu laing sok
 bimbi sabanga sibuna kau titi longgalo.

³⁶ “Alaba mibinga naga. Tauna, bagula am
 gabaxanga namuxinoa naung, xaitamoxi. ³⁷ O
 Xaitamoxi, ung ba uwa xaitamoxi(a) dali xaita-
 moxi longgalo. Urana long xaiyama wa sa-
 balunia sina yonggua naung. Sina haringinga
 sabanga xaung yaya naung. ³⁸ Ta axamang long-
 galo rimamia—lipudi, asaxadi duwa ongan-
 mangdi duwa sabalunia, heku long baruamta
 duwa mana ba—taung etua mana ding longgalo.
 Baing ung ba uwa toxonoa ditongtongia mana
 gol.

³⁹ “Ne bungina yonggaxima sup, bagula
 yongga haringing tela muli xap yabanoa, ne

† 2:35 Isrel lipu umangamdi dihitixiya sangsang sangua wit
 bila li. Ditahataha kimbo diruharuha saing diting mahaing.
 Yanga yubua axamang kaxukang oxata teguamdi mala. Danyel
 ting haruangua ba babu hatainadi galaiding ba duwa bila wit
 hatainadi oxatading te.

haringinganoa bagula dali ungia te. Sup baing yongga tuwa bagula sok. Alaba bras. Bagula titi longgalo wa hawa mana. ⁴⁰ Kimuya bagula yongga luwa luwa sok. Haringinganoa bagula bila ain, namua na ain taha axamang longgalo disok kaxukang kaxukana xaung hamunanggia axamang longgalo. Bila ain hamunanggia, bagula utu saha xaung hamunanggia axaman longgalo. ⁴¹ Ubagu babu kinadi xaung king uxunadi, hataing tela ain hataing tela titi boriama ba, baing bila balau yongga baguba bagula utuina, ne hataina bagula haring bila ain, bila ubagu daxaningxaning ain xaung titia bisa. ⁴² Bila king uxundi hataing ain hataing titi, bila balau yongga ba bagula hataing haringina hataing haringin te. ⁴³ Bila ubagu daxangxaning ain xaung titi boriama, bila balau bagula lipuadi ba dahaduxiduxi, saing bagula duwa taininau te, bila ain taga titia te.

⁴⁴ “Ne bungina xaitamoxiadi ba, Urana long xaiyama bagula ta yongga tela sanga ba sup te. Sanga ba lipu tela dali xaitamoxinoa te. Ina ba bagula hamunganggia yonggadi bagudi ba, ne yonggaxinoa bagula wa bungingbunginalo. ⁴⁵ Namuxina naga mana sianga dahasia sangua bimbia, sianga lipu tela rimanoa hasi te, sianga hamunanggia ain, bras, titi, silba xaung gol.

“Urana haringing sibunama hatanga na xaitamoxia axadi bagula disok kimu. Mibingama naga, saing ngabaxanga maxung sibuna namuxinoa naung.”

Nebukadnesa Sina Yaya Na Danyel

⁴⁶ Baing xaitamoxi(a) gung king tuxundi mari Danyel maxania saing iti yanoa. Baing tabina ba dahanania na Danyel xaung ditau xai susung saminamdi maxania. ⁴⁷ Baing xaitamoxi(a) harua na Danyel ba, “Maxung sibuna Urana ungia dali urana longgalo. Ina Toxoratamona mana xaitamoxi longgalo. Hatanga axamang hisangamdi masok. (Ngaharua bila ba) namua na ung sanga ba uhatanga axa hisangamgadi li masok.”

⁴⁸ Baing xaitamoxi sina yaya sabanga na Danyel saing sina yahanga xai sibung xumana na. Iti yabanoa masok yanama etua mana probinsia Babilon hataing longgalo, xaung etua mana xaitamoxi lipuxing xabiangamdi. ⁴⁹ Danyel xusunga xaitamoxi(a) ba mogu Satrak, Mesak, Abetnego tung ba tung duwa yanamdi etua mana Babilon oxatandi. Ning Danyel wauyu xaitamoxi(a) numania, tuxu oxatanoa la ba.

3

Nebukadnesa Babung Gol

¹ Xaitamoxi Nebukadnesa tabina lipuxing oxatanamdi ba ditongtongia babu tela mana gol. Maxaxayanganoa bila 27 mita, saing tubunganoa bila 3 mita. Dirang mali mana titi gomanoa duxu ba Dura mana probinsia Babilon. ² Baing ina naga, wagi lipuxindi dima—gabanadi, kiapdi, kaunseldi, lipu hatuminga sinaikkamdi, lipu siang wasanganamdi, lipu suxuyangamdi, madyistretdi—probinsiadi yanamiding longgalo. Baladi ba dima bu daxaxa babua rang mali.

³ Binabu yanaminadi bagudi li dima dili babua ba maxania.

⁴ Baing lipu habiangama wagi sabanga ba, "Ang lipu numanuma xangxanganam mana, ang lipu bakbak xangxanganam mana, ang lipu xuxua xangxanganam mana, alungu xaitamoxi tabinanganoa to! ⁵ Bungina alungu toxiadi, panggeriangadi, gitadi, hapdi, waguadi, xaung axamang olaiyamdi disau, bing hata sibuna li agung kim tuxundi mari asabu mana babua gol xaitamoxi Nebukadnesa rang mali ba. ⁶ Lipu gaxarea diyamu tabinangua disabu te, bagula am gaxap am gating mari yap saliang sibunia."

⁷ Baing ina naga, bungina dilungu axamang olaiyamdi disau, lipu longgalo—numanuma xangxanganamdi, bakbak xangxanganamdi, xuxua xangxanganamdi—ding digung kiding tuxundi mari saing disabu mana babua gol xaitamoxi Nebukadnesa rang mali ba.

⁸ Ne lipu hatung suxinganam teladi* dila rangua xaitamoxi(a) saing disu haruangua na Yudadi. ⁹ Dibaxanga na xaitamoxi(a) ba, "O Xaitamoxi, uwa bungingbunginalo! ¹⁰ Ung guhanau nau ba bing lipu longgalo digung kiding tuxundi mari disabu mana babua gol bungina dilungu toxiadi, panggeriangadi, gitadi, hapdi, waguadi, xaung axamang olaiyamdi disau. ¹¹ Xauna, uhanau nau ba lipu gaxarea diyamu bagula ditingdi mari yap saliang sibunia. ¹² Ne Yuda teladi umogudi ba duwa yanamdi etua mana Babilon oxatandi, adi ba Satrak, Mesak xaung Abetnego.

* **3:8** kimbo Kaldiadi.

O Xaitamoxi, tuwadi ba diyamu tabinangama. Disina yaya na urana ungiadi te, xaung disabu mana babua gol urang mali te.”

¹³ Baing Nebukadnesa atin disala buk. Tabina ba daxai Satrak, Mesak, Abetnego tung dima maxania. Binabu daxaidi ma xaitamoxi(a) maxania. ¹⁴ Nebukadnesa harua na dingtung ba, “Satrak, Mesak, Abetnego, ngalungu ba asina yaya na urana ngayuadi te, xaung asabu mana babua ngarang mali te. Maxuna? ¹⁵ Nabu bila ba, bagula ngasina ganangang taininau muli ing ganina ba agung kim tuxundi mari asabu mana babua ngatongtongia ba. Bungina alungu toxiadi, panggeriangadi, gitadi, hapdi, waguadi, xaung axamang olaiyamdi disau, nabu asabu mana, bing sangau. Ne tegu, bing hata sibuna li bagula ditinggang mari yap saliang sibunia. Baing urana baruamta sanga ba xapkam muli sangua rimagia?”

¹⁶ Baing Satrak, Mesak, Abetnego tung dahaxuya ba, “Xaitamoxi Nebukadnesa, amtum haruangamam te mana baraxinta ubo ba ulibu mamtum. ¹⁷ Nabu ditinggam mari yap saliang sibunia, bing Urana am gatuxu oxatanoa mana ba, ina naga sanga ba xapkam muli. Xaitamoxi(a), ina bagula xapkam muli sangua rimamia. ¹⁸ Ning heku hauliam kimbo hauliam te, amtum gabo ba am gaharua rangrang naung xaitamoxi(a) ba, bagula amtum gasabu mana urana ungiadi kimbo babua gol urang mali te.”

¹⁹ Baing Nebukadnesa atin disala buk mana Satrak, Mesak, Abetnego tung, saing ramramonoa doa. Tabina ba diyaha yaba laing

yahanoa dali mugamuga bila 7. ²⁰ Baing tabina lipuxing haungingam teladi daharing sibuna ba digoxi Satrak, Mesak, Abetnego tung, saing diting dingtung mari yap saliang sibunia. ²¹ Binabu digoxi dingtung disau imangidingdi saing ditingdi mari yap saliang sibunia. ²² Baing mana namua xaitamoxi(a) tabinadi haringina ba dibura yaba buk bila ba, bing bungina lipu haungingamdi daxai dingtung ditingdi mahaing, yap mananadi ditau lipu haungingamgadi ba mati. ²³ Baing Satrak, Mesak, Abetnego tung xungdi mari yap saliang sibunia, waxuadi daharingguyu.

²⁴ Nebukadnesa bagu, baing hata sibuna li hixi mana axa bagu ba saing mesa li. Baing xusunga lipuxing hatuminga sinaikkamdi ba, "Lipu tuwadi tagoxidi tatingdi mari yabia, bo?" Baing dahaxuya ba, "Wane, O Xaitamoxi. Maxung sibuna." ²⁵ Baing harua ba, "Si! Ngabagu lipu luwadi luwadi dahaxa maluxu yabia. Ne waxuadi hasiading saing yaba hanggalangiadi te! Baing lipu luwa luwa ba bagunganoa bila urana tela baing!"

²⁶ Baing Nebukadnesa ila haxek monga mana yap xaluxinoa saing wagi ba, "Satrak, Mesak, Abetnego! Angtung lipu oxatamdi mana Urana Eta Loam Sibuna, asok ma! Ama to!"

Binabu disok ma sangua yaba. ²⁷ Baing gabanadi, kiapdi, kaunseldi xaung lipu hatuminga sinaikkamdi dibura taxiyadi saing dibagu ba yaba hanggalangia dingtung sanggading te. Toxoloding tela tau te, imangiding tela tau te. Doxola mana yap bunuxuyang saminoa baing!

²⁸ Baing Nebukadnesa harua ba, “Taiti Urana mana Satrak, Mesak, Abetnego yanoa! Soxi uleginama ba xap muli lipuxing oxatamgadi dahatum haringina mana ba. Diyamu tabinangagua, dahaxi ba disabu mana Urana dingia ing ganina, saing muruding ba dimati nam disabu mana urana tela. ²⁹ Binabu ngahanaunau bila li: Nabu lipudi mana numanuma tela, bakbak tela kimbo xuaxua tela ding daharungia Urana mana Satrak, Mesak, Abetnego, bing bagula ngatabina ba ditaxitaxidi xaung duxui numadingdi dahaxuru sangsangindi. Urana tela sanga ba xap muli bila li tel!”

³⁰ Baing xaitamoxi(a) sina oxata haunua dali mugamugangama na Satrak, Mesak, Abetnego tung mana probinsia Babilon.

4

Nebukadnesa Mip Mana Xai Tela

¹ Xaitamoxi Nebukadnesa sina haruangua mala rangua numanuma longgalo, bakbak longgalo xaung mugixing longgalo duwa mana titi longgalo. Bung ba:

Gamoimdi duwa mosiu sibuna!

² Ngabo ba axabia mana axamang haringing xangxana Urana Eta Loam Sibuna libu manga.

³ Tahixi mana axamang haringindi libudi, axamandi libudi haringing sibuna!

Yonggaxinoa bagula wa bungingbunginalo,
wa xaitamoxi hatata ila bungingbunginalo.

4 Nga Nebukadnesar, ngarung mosiu numagu xaitamoxiamia, ngawa xai xaung xaligigu xumana. 5 Ne yambong tela ngamip baing ngamaxuwa haringing sibuna. Ngakinu uxangia saing axadi ngabagu mibingia ngamaxuwa manadi baing. 6 Binabu ngatabina ba daxap Babilon lipu xabianga maringinam longgalo dima maxagia bu dibaxanga mibingagu namuxinoa nanga. 7 Lipu sintukkamdi, lipu tuakkamdi, lipu hatung suxinganamdi* xaung lipu tingungamdi dima rangua nga, baing nganaxuya mibingagua nadi. Ning sanga ba dibaxanga namuxinoa nanga te. 8 Disup baing ina naga Danyel ma maxagia, saing nganaxuya mibingagua na. (Ngasina yaya Beltasasa na bila urana ngayua awana. Ngaxabia ba xap hatuminga xai rangua uranadi duwa eta lo.)

9 Ngaharua ba, “Beltesasa, ung lipu mugamugangam mana lipuxigu xabiangamdi. Ngaxabia ba oxop hatuminga xai rangua uranadi duwa eta lo, xaung axamang hisangam longgalo dahaxi maung te. Binabu ubaxanga nanga mibingagu namuxinoa. 10 Ngakinu uxangia baing ngamip bila li. Ngabagu baing la ba xai maxaxaya sibung tela wa lia titi hataing longgalo. 11 Xaiya sok sabanga xaung haringina, haing eta lo laing uxunoa tuxu sabalunia, bu lipu titiam longgalo sanga ba dibagu. 12 Londi gumangiding, marandi dibaxagi sanga'm lipu

* 4:7 kimbo Kaldiadi.

longgalo daxang. Asaxa abungindi diyagua yonggaxinia, xaung mangdi ditongtongia numadi etua mana rimandi. Axamang longgalo daxap angingua rangua xaiya ba.

¹³ “Ngakinu uxaingia ngamipkuyu, baing ngabagu baing la ba Urana uleginam tela, lipua ba lipu wasangam tela, ri ma sangua long xaiya. ¹⁴ Wagi sabanga ba, ‘Atui xaiya ba mari saing abagati! Ahasia londi saing ating marandi olang olang mauli! Axu asaxadi diyagua yonggaxinia mala xaung mangdi dirung mana rimandi mala. ¹⁵ Ne ayunga namua xaung oxaxandi duwa titia, tatubangdi duwa taxiya. Agoxi xaung raxu ain bras taxiya namuya.

“Bagula langina mana hinaxaga, xaung wa rangua asaxadi raxangia. ¹⁶ Bagula hatumin-gang lipuxama xugia, xap hatuminga asaxama laing bunging† 7 disup mana to.

¹⁷ “‘Haruanga li Urana uleginamdi dahabin-gia. Adi Urana iniadi dibaxanga suxuyangua, bu lipu longgalo daxabia ba Urana Eta Loam Sibuna wa etua mana yongga longgalo duwa titia. Sinadi na lipu gaxarea mogudi, heku yadingdi sabanga kimbo xoliana.’

¹⁸ “Nga xaitamoxi Nebukadnesa, ngamip bila ba. Tauna Beltasasa, ubaxanga namuxinoa nanga, namua na ngaxola mana lipuixigu xabianga maringinam tela yonggaxigia ba libu. Ne ung sanga ba, namua na oxop hatuminga xai rangua uranadi duwa eta lo.”

† 4:16 kimbo niani. Maxixinga 23, 25, 32 xauna.

Danyel Baxanga Mibingua Namuxinoa

¹⁹ Baing Danyel (duxu ba Beltasasa) hatumingang mauxang sibuna bunging monga. Maxuwa mana mibinga namuxinoa. Baing xaitamoxi(a) harua ba, “Beltesasa, labu umaxuwa mana mibingua xaung namuxinoau tai.”

Beltesasa haxuya ba, “Lipu sabanga, xai sibuna nabu axamandi disok mana mibingama bagula daxap bixuaimdi, bing sangau! Baing tegu. ²⁰ Ubagu xai sabanga tela. Sok sabanga xaung haringina. Haing eta lo laing uxunoa tuxu sabalunia, bu lipu titiam longgalo sanga ba dibagu. ²¹ Londi gumangiding, marandi dibaxagi sanga'm lipu longgalo daxang. Asaxa abungindi diyagua yonggaxinia, xaung mangdi ditongtongia numadi etua mana rimandi. ²² O Xaitamoxi, xaiya ba bing ung baing! Yama sok sabanga. Usok haringina. Bila yam sabanga haing eta lo laing tuxu sabalunia, saing yonggaxima ila mana titi subinganoa.

²³ “O Xaitamoxi, ubagu lipu wasangam tela ri ma sangua long xaiya. Urana uleginama ba harua ba, ‘Atui xaiya ba mari saing ahanggalangia. Ne ayunga namua xaung oxaxandi duwa titia, tatubangdi duwa taxiya. Agoxi xaung raxu ain bras taxiya namuya. Bagula langina mana hinaxaga, xaung wa rangua asaxadi raxangia, laing bungina tuwa tuwa hiliadinga disup mana to.’

²⁴ “O Xaitamoxi, mibinga namuxinoa bila li. Urana Eta Loam Sibuna baxanga ba axadi li bagula disok maung, O Xaitamoxi. ²⁵ Bagula

disukaung mala sangua lipudi saing bagula uwa rangua asaxa abungindi. Bagula oxong tatubang(a) bila bulmakaudi, saing bagula langim mana hinaxaga. Bunging tuwa tuwa hiliadinga bagula disup maung to, baing bagula ubagu uxabia Urana Eta Loam Sibuna wa etua mana yongga longgalo duwa titia, saing sinadi na lipu gaxarea mogudi. ²⁶ Ning xai namua xaung oxaxandi duwauyu titia. Alali namuxinoa bing bagula oxop yonggaxima muli bungina ubagu uxabia ba Urana long xaiyama wa etua mana axamandi. ²⁷ O Xaitamoxi, ngaxusungaung ba ulungu haruangagua, ulibu bila li: Usauya kubolum diandi saing ulibu kubolu maringindi. Uyamu kubolumadi didoa saing usinga lipu haxugindi. Nabu ulibu bila ba, bola uwa xaiyu.”

Mibinga Aningonoa

²⁸ Baing ina naga, axadi li disok mana Xaitamoxi Nebukadnesa. ²⁹ Sobak 12 disup, baing xaitamoxi(a) haxa etua mana numang urong ubung gomana Babilon. ³⁰ Baing harua ba, “Babilon long sabanga xai sibuna baru! Mana haringingagu ngatongtongia ba wa longga ngarung mana bu hatanga haringingagu sabanga xaung yagu sabanga.”

³¹ Haruanganoa sup teguyu, baing waxutu tela sok sangua long xaiya, harua ba, “Xaitamoxi Nebukadnesa, ulungu suxuyanga to. Yonggaxima sup maung. ³² Bagula disukaung mala sangua lipudi saing bagula uwa rangua asaxa abungindi. Bagula oxong tatubang(a)

bila bulmakaudi. Bunging 7 bagula disup maung to, baing bagula ubagu uxabia Urana Eta Loam Sibuna wa etua mana yongga longgalo duwa titia, saing sinadi na lipu gaxarea mogudi.”

³³ Hata sibuna li haruangadi ba disok. Disuka Nebukadnesa mala sangua lipudi saing xang tatubang(a) bila bulmakaudi. Sangganoa langina mana hinaxaga laing toxolondi dimaxaxaya bila buntut buxandi saing rimang guandi dimaxaxaya bila mang guandi.

³⁴ Bungina baguba sup, baing nga Nebukadnesa ngabagu mahaing mana long xaiya, saing hatumingagua galanga muli. Baing ngaiti Urana Eta Loam Sibuna yanoa. Ngasina yaya sabanga na lipua wa bungingbunginalo.

Wa etua mana axamandi bungingbunginalo,
saing yonggaxinoa subingan te.

³⁵ Lipu titiam longgalo axamang olang,
tawa bila ina te.

Libu ing murunganoa
mana bakbak sabalunama
xaung mana lipudi duwa titia.

Lipu tela sanga ba bili te
kimbo su haruangua na bila li te: “Baruta
ulibu bila ba?”

³⁶ Bungina ngaxap hatuminga xai muli,
baing ngaxap yagua sabanga xaung haringin-
gagua muli ba ngawa etua mana yonggax-
igu xai sibuna li. Lipuxigu hatuminga

sinaikkamdi xaung yongga yanamindi dima disai haulingua rangua nga muli. Baing ngahabatia ngawa xaitamoxi muli. Baing yagua haringinganoa dali mugamuganganoa. ³⁷ Hatata nga Nebukadnesa, ngayaha mana Xaitamoxi long xaiyama saing ngaiti yanoa saing ngasina yaya sabanga na. Kubolung longgalo dimaring xaung daxai, saing sanga ba tatua lipuadi diti ding.

5

Rima Bung Ramangia

¹ Niani xumana disup, baing Xaitamoxi Belsasa tongtongia taunga sabanga mana yonggaxing yanaming 1,000, saing nung wain ranguadi. ² Belsasa nung wain mua baing tabina ba daxap xuba gol xaung silbadi dima. Xubadi li muganganoa Nebukadnesa xapdi sangua Urana Numanoa Yerusalem. Bo ba nung manadi rangua lipuxing yanamdi, hainindi xaung haining bakbak luwamdi. ³ Binabu daxap xuba goldi dima, axadi daxapdi sangua Urana Numanoa Yerusalem. Baing xaitamoxi(a) gabu lipuxing yanamdi, hainindi xaung hainging bakbak luwamdi, ding dinung manadi. ⁴ Dinung wain mua, baing diti babudingdi yadingdi, axadi ditongtongiadi mana gol, silba, bras, ain, xai xaung siang.

⁵ Hata sibuna li, lipua rimang uxundi dowas masok dibung mana rimang anggonggama wa kabukabu nagunggam rubinia xaitamoxi numania. Xatamoxi(a) bagu rima bung mua.

⁶ Ramramonoa usa maxuwangia. King tuxundi dilulu, saing kindi haringingadinga sup.

⁷ Xaitamoxi(a) wagi lipu sintukkamdi, lipu hatung suxinganamdi*, xaung lipu tuakkamdi ba dima maxania. Baing harua na Babilon lipu xabiangamgadi li ba, "Lipu gaxarea titi buninga li saing baxanga namuxinoa nanga, bagula ngasina imang xaitamoxiam sabuxana na ba sau, saing bagula ngahing gimunggimung gol waxungtuania. Bagula sok lipu yaya tuwama maluxu yonggaxigia!"

⁸ Ne bungina lipu xabiangamgadi ba diluxu masup ma, dingia tela sanga ba titi buningua kimbo baxanga namuxionoa na xaitamoxi(a) te.

⁹ Binabu Xaitamoxi Belsasa maxuwa haringing sibuna saing ramramonoa usa sibuna. Yonggaxing yanamindi xauna, dahangguyang sibuna.

¹⁰ Xaitamoxi bauna ina lungu xaitamoxi(a) gabu yanamdi dibibi, baing luxu ragu taungamia. Harua ba, "O Xaitamoxi, uwa bungingbunginalo! Ramramom usau tai. Uhatum xumanau tai.

¹¹ Lipu tela wa yonggaximia xap hatuminga rangua uranadi duwa eta lo. Bungina tibum, dibagu daxabia lipua li hatumingang xaung xabianganoa ditubu bila uranadi. Tibum Xaitamoxi Nebukadnesa mogu ba wa yanama etua mana lipu sintukkamdi, lipu tuakkamdi, lipu hatung suxinganamdi xaung lipu tingungamdi. Tibum xaitamoxi(a) libu bila ba. ¹² Lipua ba yanoa Danyel. Xaitamoxi(a) uxu ba Beltesasa.

* 5:7 kimbo Kaldiadi. Maxixinga 11 xauna.

Hatuminganoa xaxaina xaung maxaxaya, baxagi mana xabianga maringina. Sanga ba baxanga mibingadi namuxidingdi, hatanga axamang hisangamdi masok xaung baxanga mauxanganadi namuxidingdi dahaxi buk. Uwagi mana ma to, baing bagula baxanga buninga namuxinoa naung.”

¹³ Binabu daxap Danyel ma xaitamoxi(a) maxania. Xaitamoxi(a) xusunga ba, “Ung Danyel, dingia tela tibugu xaitamoxi(a) xai ma sangua Yuda, maxuna? ¹⁴ Ngalungu ba oxop hatuminga rangua uranadi, xaung hatumingam xaung xabiangam ditubu, xaung xabiangam maring buk. ¹⁵ Menau daxap lipu xabiangamdi digabu lipu tuakkamdi dima maxagia bu dititi buninga li dibaxanga namuxinoa nanga, ne ding sanga ba te. ¹⁶ Ning ngalungu ba ung sanga ba ubaxanga mibingadi namuxidingdi xaung ubaxanga maxanganadi namuxidingdi dahaxi buk. Nabu ung sanga ba utiti buninga li saing baxanga namuxinoa nanga, bagula ngasina imang xaitamoxiam sabuxana naung ba usau, saing bagula ngata waxu gol waxumtuania. Bagula usok lipu yaya tuwama maluxu yonggaxigia.”

¹⁷ Baing Danyel haxuya na xaitamoxi(a) ba, “Heku. Yahangamdi utuxudiyu kimbo usinadi na lipu tela. Ne bagula ngatiti buningua naung, saing bagula ngabaxanga namuxionoa naung.

¹⁸ “O Xaitamoxi, Urana Eta Loam Sibuna sina yaya na tibum Nebukadnesa ba wa xaitamoxi. Sina haringinga, yaya xaung ralana na.

¹⁹ Haringia sibuna, binabu numanuma longgalo

xaung bakbak longgalo xaung xuaxua longgalo dimaxuwa sibuna mana xaung dilulu. Adi xaitamoxi(a) bo ba ungdi mati, bing ungdi mati. Adi bo ba nai ba duwa, bing duwa. Adi bo ba itidi ba daxap yaya, bing itidi. Adi bo ba tatuadi, bing tatuadi. ²⁰ Ne bungina itina saing hatuminganoa ribaina, bing Urana hitixiya sangua yabanoa wa kabukabu xaitamoxiamia, saing yang sabanga hanggalang. ²¹ Disuka mala sangua lipudi. Xap hatuminga asaxama saing wa rangua donki abungindi. Xang tatubang(a) bila bulmakaudi, saing langina mana hinaxaga, laing xabia ba Urana Eta Loam Sibuna wa etua mana yongga longgalo duwa titia, saing mogu lipu gaxarea muruna mana ba wa etua manadi.

²² “Belsasa, ung ba garanoa saing oxop yabanoa. Uxabia axadi li, ne utatuaung te. Tegu. ²³ Ne uitiung uyamu Toxoratamona long xaiyama. Utabina ba daxap xuba Urana Numanamdi dima maxamia, saing ung gabu yonggaxim yanamindi, hainimdi xaung hainim bakbak luwamdi, ang ganung manadi. Uti uranadi yadinggadi ditongtongia mana silba, gol, bras, ain, xai xaung siang. Ding ba sanga ba dibagu te, sanga ba dilungu te, sanga ba daxabia axamang tela te. Ne uiti Urana maxunama yanoa te, ina tuxu walingama xaung axamandi ulibudi rimania. ²⁴ Binabu Urana sina rima ma (ba) bung ulekka ba.

²⁵ “Ulekka bung ba bing:

MENE, MENE, TEKEL, PARSIN

26 “Haruanga namua bing:

Mene[†] —Urana titi xaidapkadi uwa xaitamoxi, saing yonggaxima supkuba.

27 *Tekel*[‡] —Urana tuba kubolung mauxangamdi sikelia saing diraxap.

28 *Peres*[§] —Urana hata yonggaxima. Sina hataina na Midiadi xaung hataina na Pe-siadi.”

29 Baing Belsasa tabina ba disausau Danyel mana xaitamoxi imanging sabuxana, dihing gimunggimung gol waxungtuania saing dahabin-gia ba Danyel sok lipu yaya tuwama maluxu yonggia.

30 Yambong baing dung Belsasa, Babilon* xaitamoxidinga. 31 Baing Darias lipu Midiam xap yongga bungina nianindi 62.

6

Diting Danyel Mari Layondi Banggumidingia

1 Xaitamoxi Darias hatum ba xai ba hata yongga ragundi disok 120 probins, saing mogu gabana(di) ba (du)wa etua mana taining tainina.

2 Xauna, xaitamoxi(a) mogu Danyel gabu lipu luwa ba disok yanamadi duwasa mana gabanadi bu xaitamoxi(a) hatum xumana mana axamang tela te. 3 Baing xaitamoxi(a) bagu Danyel tuxu oxatanoa xai sibuna, dali riang oxatam luwa

† 5:26 Mene—namuxinoa titi. ‡ 5:27 Tekel—namuxinoa tuba mauxanganoa. § 5:28 Peres—namuxinoa hata. Haruanga Parsinrima bung ba mogu xumana bila hatadi. * 5:30 kimbo Kaldiadi.

digabu gabanadi. Binabu xaitamoxi(a) hatum ba bagula mogu ba wa etua mana yongga hataing longgalo. ⁴ Riang oxatam luwa digabu gabanadi dilungu alaba baing disai mana mauxangang tela mana Danyel xaitamoxi oxatanam kubolundi. Baing tegu. Dibagu ina kubolung diang tela te. Namua na tuxu oxatanoa maringina, ubunoa bisa te, xaung xola mana kubolu diana. ⁵ Baing ina naga, lipuadi li daharua nading ba, “Tasai Danyel mauxangang tela susu. Daxanga taininau ing ganina. Nabu tabo ba tasu haruanga na, bing tabagu mana axamang tela mana naxu mana Urana inia hanaunaungandi.”

⁶ Binabu riang oxatamdi digabu gabanadi ba digugunia ding dila rangua xaitamoxi(a) saing daharua ba, “O Xaitamoxi Darias, uwa bungingbunginalo! ⁷ Am longgalo—am lipu gabana wasanganamdi, kiapdi, gabanadi, lipu hatuminga sinaikkamdi, xaung kaunseldi—am hatumingamam taininau ba xaitamoxi(a) bing tongtongia hanaunaunga haringing tela ba lipu longgalo disu maringina mana. Am gabo ba utabina ba mana xaidap 30 bing lipudi disabu maung ing ganina, O Xaitamoxi. Lipu gaxarea disabu mana tela, heku mana lipu tela kimbo urana tela, bing ditingdi mari layondi banggumidingia. ⁸ Tauna, Xaitamoxi, utabina hanaunaungua bila ba saing ubung yama mana bu labu xugiau tai sanga mana Midia xaung Pesia hanaunaungadinga, saing sanga ba lipu tela hitixiya te.” ⁹ Binabu Xaitamoxi Darias bung yanoa mana hanaunaunga ba.

¹⁰ Ne bungina Danyel lungu ba bung hanau-

naunga ba, ila numia saing haing mala numa lung etuamia, gung king tuxundi mari bila kubolunoa, suangindi daxaxa ding mala sanga Yerusalem. Sabu bunging tuwa xaidap taining tainina, harua xai sibuna mala rangua Urana inia, bila kubolunoa. ¹¹ Baing yanamdi digugunia ding dila Danyel numania, saing dibagu sabu xaung xusunga Urana mana haulingua. ¹² Binabu dila rangua xaitamoxi(a) saing daharua na mana hanaunaungua tabina ba, “Xaitamoxi, ubung hanaunaunga tela harua ba mana xaidap 30 bing disabu maung ing ganina, saing lipu gaxarea disabu mana tela, heku urana tela kimbo lipu tela, bagula ditingdi mari layondi banggumidingia, maxuna?”

Xaitamoxi(a) haxuya ba, “Wane, hanaunaunga naga, sanga mana Midia xaung Pesia hanau-naungadinga, sang sanga ba lipu tela hitixiya te.”

¹³ Baing dibala xaitamoxi(a) ba, “O Xaitamoxi, lipua Danyel, ina ba tela mana adi daxai ma sangua Yuda, ina hatumiaung te, hatumia hanaunaungama ubung ba te. Sabu mana Urana inia bunging tuwa xaidap taining taininauyu.”

¹⁴ Xaitamoxi(a) lungu alaba, baing hatumingang mauxang sibuna, saing hatuminganoa haring ba xap Danyel muli. Tuba tuba ba hauli laing xaidaba ri.

¹⁵ Bungbung sibuna baing lipuadi digugunia dila rangua xaitamoxi(a) saing daharua ba, “O Xaitamoxi, uxabia ba Midia xaung Pesia hanau-naungadinga harua ba hanaunaunga baruamta xaitamoxi(a) bung yanoa mana ba, sanga ba lipu tela sanga hitixiya te.”

¹⁶ Baing ina naga, xaitamoxi(a) tabina ba daxap Danyel ma diting mari layondi banggumidingia. Xaitamoxi(a) harua na Danyel ba, “Urana ungia usabusabu mana ba, murungagua bing bagula hauliung!”

¹⁷ Daxap siang tela ma diribauti bangguma xuanoa. Baing xaitamoxi(a) taga sianga saing ta raxung raguna tagangia. Ta yongga yanamindi raxuding ragudingdi mana xauna. Libu bila bu bili ba labu lipu tela hauli Danyelku tai.

¹⁸ Sup baing xaitamoxi(a) goxoya mala numania, saha mana angingua, hauxana mana yahangang yambonggamdi, wa olang. Sanga ba kinu te.

¹⁹ Buraraging sibuna baing xaitamoxi mesa saing haxa sapsap mala layondi banggumidingia.

²⁰ Ma haxek banggumia baing hatum xumana buk saing wagi mana Danyel ba, “Danyel, ung ba Urana walingam lipuxing oxatanama! Urana ungia usabusabu mana ba, xapkung muli mana layondi, bo?”

²¹ Danyel haxuya ba, “O Xaitamoxi, uwa bung-
ingbunginalo! ²² Urana ngayua soxi uleginama ma, saing kumguti layondi suxungudingdi bu dahanggalangia nga te. Libu bila ba namua na mauxangangu tela maxania te. Xauna, ngalibu kubolu diang tela maung te, O Xaitamoxi.”

²³ Xaitamoxi(a) yaha buk saing tabina ba diti Danyel mahaing sangua bangguma. Diti mahaing masup, baing dibagu xap doa tela te, namua na hatum haringina mana Urana inia.

²⁴ Baing xaitamoxi(a) tabina ba dituxu adi disu haruangua na Danyel ba. Tabina ba ditingdi digabu hainidingdi garadingdi mari layondi bang-

gumidingia. Diri titia teguyu baing layondi dihixi manadi saing disingsingia sanggadingdi.

²⁵ Baing Xaitamoxi Darias bung xailongga li mala rangua numanuma longgalo, bakbak longgalo xaung xuaxua longgalo duwa mana titi longgalo:

“Gamoimdi duwa mosiu sibuna!

²⁶ “Ngatabina ba lipuadi duwa mana yonggaxigu hataing longgalo bing dimaxuwa mana xaung duwa hawa mana Urana ba Danyel sabu mana.

“Namua na Ina Urana walingam,
saing bagula wa bungingbunginalo.
Yonggaxinoa lipu tela sanga ba hanggalangia te,
saing bagula wa xaitamoxi bungingbunginalo.

²⁷ Xap lipuxindi muli,
libu axamang haringing xangxana
sabalunia xaung titia.

Xap Danyel muli
sangua layondi haringingadinga.”

²⁸ Baing ina naga, Danyel walinganoa aningong xai sibuna bungina Darias wa xaitamoxi xaung bungina Sairas mana Pesia wa xaitamoxi.

7

Danyel Mip Mana Asaxa Luwadi Luwadi

¹ Niani mugamugangama Belsasa wa xaitamoxi mana Babilon, Danyel mip, saing bagu axamandi bila mibingadi hatumingania bungina kinu uxaingia. Bung mibinganoa (mari). Bila li.

² “Yambong baguba nga Danyel ngabagu axamang tela bila mibinga. Ngabagu baing yang haringindi dimesa maxagia, dima mana sanga luwadi luwadi dilibu tega rubangrubana. ³ Baing asaxa (diang? change throughout whole chapter) sabanga luwa luwa disok sangua tega. Ding maxang taininau te, xangxana.

⁴ “Mugamugangama bila layon, ne (ina?) banggitongindi bila matikomkom. Ngabagu mua laing dunia banggitongindi saing diti dirang mali mana king luwa bila lipu. Baing xap lipu hatuminganoa.

⁵ “Baing ngabagu asaxa (diang) luwa, bagunganoa bila bea*. (It was crouching), saing taranga wagiang tuwa suxungunia, waing lia. Baing waxungtuang tela bala ba, ‘Umesa oxong mututuxana sanga maung!’

⁶ “Sup, baing ngabagu asaxa tuwa, saing bagunganoa bila lepat†. Ne mang banggitonging luwa luwa duwa ubunia, saing ina toxong luwa luwa. Xap haringinga ba wasa mana lipudi.

⁷ “Sup, baing ngabaguyu axadi bila mibingadi disok yambong baguba, saing ngabagu asaxa luwa luwa sok baing. Ngamaxuwa sibuna mana.

* **7:5** bea—Bea bing asaxa sabanga sibuna. Kindi ditubu, buxading saing king guandi dimaxaya. † **7:6** lepat—Pusi sabanga tela, mauxanganoa bila 55 kilo.

Haring sibuna saing axamang longgalo dimax-
uwa buk mana. Waindi ain, sabanga sibundi.
Hamunanggia bixuandi, xangdi masup, saing
baraxinta wauyu bing ruhauti kinia. Asaxa li
xan tela mana riang tuwadi, saing salamindi 10.

⁸ “Ngahatum mua mana salamindi, baing
ngabagu salam nanung tela sok maluxu’ m teladi.
Xup salaming tuwa dimuga mana. Salamga li
maxandi bila lipu, saing ing suxungunoa, hasua
maina.

⁹ “Ngabagu mua, baing ngabagu axadi li:

“Dita kabukabu suxuyangamdi matabu,
saing Lipu Xaidap Mugauama rung mari
kabukabunia.

Imangindi dusa bila mugap,
saing toxolondi dusa bila sipsip buxandi.

Kabukabunoa yabina,
saing yap manandi dikaukau banggemindi.

¹⁰ Yaba sok sangua bila lang sabanga luki,
sok sanguaina maxania.

Tausen xumana tuxu oxatanoa naina,
saing milion xumana dili maxania.

Lipu suxuyangamdi dirung mari kabukabudin-
gia,
saing daxaxa xailongdi.

¹¹ “Baing ngabaguyu namua na salam nanuna
ba hasua. Ngabagu laing dung asaxua ba
mati, saing dahanggalangia sangganoa yabia.

¹² Ne asaxa teladi ba, dunia haringingadingdi ba
duwasa mana lipudi, ning diyunga asaxadi ba
duwa monga to.

¹³ “Ngabaguyu axadi bila mibingadi disok yambong baguba, saing ngabagu tela bagunganoa bila lipu tela ma rangua Urana, ma liwe mana mugapdi. Ma rangua Lipu Xaidap Mugauama saing daxap ma maxania. ¹⁴ Xap yaya, ralana xaung haringinga longgalo ba wa etua mana axamandi, saing bakbak longgalo, numanuma longgalo xaung xuaxua longgalo dituxu oxatanoa. Wa etua mana axamandi bungingbunginalo, haringinganoa bagula sup te, saing sanga ba dahanggalangia yonggaxinoa te.

Danyel Bagu Mibinga Namuxinoa

¹⁵ “Nga Danyel, gamogua mauxana, saing axamandi ngabagu bila mibingadi hatumingagia dilibu nga ngahatum xumana manadi. ¹⁶ Ngala haxek rangua tela mana adi dili kabukabu maxania, saing ngaxusunga mana axadi li namuxidingdi.

“Binabu baxanga axadi ba namuxidingdi nanga ba, ¹⁷ ‘Asaxa sabanga luwa luwa bing xaitamoxi luwa luwa bagula duwa titia. ¹⁸ Ning Urana Eta Loam Sibuna lipuxindi bagula daxap yongga ba, saing bagula duwa etua mana bungingbunginalo.’

¹⁹ “Baing ngabo ba ngaxabia rangrang mana asaxa luwa luwa namuxinoa, ala xan tela mana riandi, axamandi dimaxuwa buk mana, waindi ain xaung king guandi bras. Hamunanggia bixuandi manadi, xangdi masup, saing baraxinta wauyu bing ruhauti kinia. ²⁰ Xauna, ngabo ba ngaxabia rangrang mana salam 10 duwa toxonia xaung mana salam hauna sok saing xap salam

tuwa yabadinga, ala ina maxandi xaung ina suxungunoa saing hasua maina. Bagu bila yanoa dali riandi. ²¹ Ngabagu mua baing salamga li haunggauna Urana lipuxindi saing dalidi mua, ²² laing Lipu Xaidap Mugauama ma, Urana Eta Loam Sibuna baing! Suxuya xai mana lipuxindi, saing xaidaba ma bungina daxap yonggua.

²³ “Baing baxanga nanga ba, ‘Asaxa luwa luwa bing yongga luwa luwa bagula sok titia. Bagula maxang tela mana teladi. Bagula xang titi longgalo masup, ruhautidi saing hamunanggiadi. ²⁴ Salam 10 bing xaitamoxi 10 bagula dimesa etua mana yongga li. Baing tela muli bagula mesa, maxang tela mana adi dimuga mana. Bagula tatua xaitamoxi tuwa. ²⁵ Bagula harungia Urana Eta Loam Sibuna saing sina salaga Urana Eta Loam Sibuna lipuxindi. Bagula tuba ba xugia taungading sabungamdi xaung hanaunaungadingdi. Bagula wa etua mana Urana lipuxindi sanga mana niani tela xaung niani luwa rangua niani hataina.

²⁶ “‘Ning lipu suxuyangamdi bagula dirung mari bu disuxuya, saing bagula dunia haringinganoa xaung dahanggalangia disahi masup. ²⁷ Baing bagula Urana Eta Loam Sibuna lipuxindi daxap haringinga ba duwa etua mana axamandi. Bagula haringingading sibuna xaung bagula duwa etua mana yongga longgalo duwa titia. Urana Eta Loam Sibuna yonggaxinoa bagula wa bungingbunginalo, saing yonggadi yayam longgalo bagula disabu mana xaung disu mana haruangoa.’

28 “Ina naga. Axamandi ngabagudi bila mibinga disup. Ne nga, Danyel, ngamaxuwa buk, sanga mana ramramogua usa. Ne ngayameng axadi ba hatumingagia.”

8

Danyel Mip Mana Sipsip Xaung Meme

¹ Niani tuwa Belsasa wa xaitamoxi, nga Danyel ngabagu axamang tela bila mibingua, kimuya mana axa ba ngabagu muga ba. ² Mana mibingagua ngabagu nga sibugu ngawa maluxu'm gamgaminga haringina mana long sabangga Susa wa probinsia Elam. Ngali langga Ulai rubinia. ³ Baing ngabagu sipsip moning tela maxagia. Li lang rubinia. Salaming maxaxaya luwa. Tela maxaxayanganoa dali rianoa, ne sok kimuya mana. ⁴ Sipsip monina bam mala mana sangga yuwaxa xaung sangga kanggua xaung sangga bukung. Asaxa tela sanga ba xukxugia te, saing tela sanga ba hauli adi hanggalangiadi te. Libu ing murunganoa saing haringinganoa tubu sibuna.

⁵ Ngahatum mana axa baguli, baing hata sibuna li meme moning tela ma sangua sangga yuwaxa, kisi titi longgalo sapsap sibuna bila kindi dituxu titia te. Memea li salaming sabanga tela liwe mana maxandi. ⁶ Atin disala haringina, saing luki ma rangua sipsip moninoa menau ngabagu li lang rubinia ba. ⁷ Memea haunggana sipsip moninoa haringinga, atin disala buk, saing tahauti salaming luwa ba. Baing ina naga, sipsip moninoa xola mana haringingua ba soxauti.

Memea taha mari saing ruhautiti. Ne axamang tela sanga ba hauli sipsipka ba sangua meme haringinganoa te. ⁸ Memea hasua sibuna, ne taxa bungina haringing sibuna, salaming sabanga galaina mari. Ne salam sabanga luwa luwa disok yabania. Taining tainina dahaing mala mana sangga luwa luwa.

⁹ Baing kaxukang tela sok sangua tela, saing haringinganoa tubu. Haringinganoa kaukau sangga bukung, sangga karaga, xaung sangga wa hataina titi ralanama Isrel wa mana. ¹⁰ Haringinganoa tubu sibuna ila ila laing haung-gana bakbak sabalunamdi. Baing ting sabalunam teladi digabu hatung teladi mari titia saing ruhadi. ¹¹ Itina bila hasusu mana Toxoratamona bakbak haungingam yanama. Baing salama unia hananianga xaidap tainingtaininama sangua, saing hanggalangia Numanoa. ¹² Mana kubulu diana salama xap haringinga etua mana bakbak haungingama xaung hananianga xaidap tainingtaininama. Axamang longgalo libudi bing daharingia yanoa, saing ting haruanga maxunama mari titia.

¹³ Baing ngalungu Urana uleginam tela harua, saing uleginam tela muli xusunga ba, “Bungintabi bagula axadi disok mana mibinga li disup? Bungintabi bagula hananianga xaidap tainingtaininam soxautingama sup? Bungintabi bagula kubolu diana xap hanggalangiangua ma sup? Bungintabi bagula sup mana kubulua wa etua mana Urana Numanoa xaung ruha TOXORATAMONA lipuxindi king ubunia?”

¹⁴ Haxuya ba, “Yambong xaung xaidap 2,300

disup to. Baing ina naga, Urana Numanoa bagula sok xai muli.”

Axamana Bila Mibingua Namuxinoa

¹⁵ Nga Danyel, ngabagu axamana bila mibingua ba, baing ngatuba ba ngaxabia namuxinoa. Baing bagu tela li maxagia, bagunganoa bila lipu. ¹⁶ Ne ngalungu lipu tela waxungtuanoa ma lia mana Ulai Milaginoa, wagi ba, “Gebirel, ubaxanga axamana bila mibingua li namuxinoa na lipua li.”

¹⁷ Ma haxek mana longga ngali mana ba, baing ngamaxuwa sibuna saing ngagung kigu uxundi mari ngaturu ramramogua mala titia. Ne harua nanga ba, “Lipu, xai ba uxabia rangrang ba axamana bila mibingua ba bagula sok bungina axamang subinganoa.”

¹⁸ Harua nanga mua, baing ngamakmatia, ramramogua wa titia. Baing ringring nga saing iti nga mesa ngali.

¹⁹ Baing harua ba, “Ulungu to. Bagula ngabaxanga naung axadi bagula sok kimuya mana bunging ati salianama. Axadi bagudi li bagula disok haxek mana axamang subinganoa Urana mogu ba. ²⁰ Sipsip moning salaming luwama ubagu ba mogu xaitamoxidi mana Midia xaung Pesia. ²¹ Memea mogu xaitamoxi mana Grik, saing salam sabanga liwe mana maxandi mogu xaitamoxing mugamugangama. ²² Salam luwa luwa daxap ala galaina ba yabanoa dimogu yongga luwa luwa bagula dimesa sangua yonggaxinoa, ne haringingading bagula sabanga bila mugamugangama te.

²³ “Bungina xaidap subingandi mana yonggadi ba, bungina lipu hanggalangiangamgadi ba kuboludingdi didoa masup, baing xaitamoxi tela bagula sok, ramramonoa haring xaung xabi-angang murakkama tubu buk. ²⁴ Bagula sok haringina, ne haringinganoa bagula sok mana ing sibung haringinganoa te. Bagula hanggalangia axamandi buk, saing baraxing baraxinta bo ba libudi, bagula libudi. Bagula hanggalangia yanam haringindi xaung Urana lipuxindi. ²⁵ Bagula libu muraga tubu buk, saing bagula itina hatumingania. Bungina lipudi dahatum ba duwa xai, bagula hanggalangia xumana. Alaba ing ganina te, xauna bagula haunggana Xaitamoxi mana xaitamoxi longgalo. Ning bagula doa, ne mana lipu tela haringinganoa te.

²⁶ “Axamana bila mibingua mana yambongdi xaung xaidapdi ulungu ngabaxanga naung ba maxuna. Ning bunging maxaxaya sup to, tauna axamanadi li disok, binabu uyameng axamana bila mibinga li ranguaung.”

²⁷ Baing nga, Danyel, sanggagu dimalai saing ngabusi ngakinu matabu xaidap xumana. Sup, baing ngamesa ngalibu xaitamoxi oxatanoa. Ngahixi sibuna ngamaxuwa mana axamana bila mibingua ba. Sanga ba ngaxabia namuxinoa te.

9

Danyel Sabunganoa

¹ Niani mugamugangama Serksis garanoa Darias sok xaitamoxi mana Babilon*. Lipu

* **9:1** kimbo Kaldia.

Midiam. ² Niani mugamugangama wa xaitamoxi, baing nga, Danyel, ngatiti Urana Xuana mana haruangua TOXORATAMONA sina na lipuxing suxunguxunguama Yeremaya, baing ngabagu ngaxabia ba Yerusalem bagula doa matabu niani 70. ³ Binabu ngaxusunga haringina Toxoratamona Urana ba hauliam, ngasabusabu, ngasaha mana angingua, ngasau imang usingangamdi saing ngarung hayatia.

⁴ Ngasabu na TOXORATAMONA Urana ngayua, ngatula ba,

“O Toxoratamona, ung Urana yaya sabanggam, am gahixi mana haringingama! Bungingbunginalo usu mana haruangua uhau ba. Bungingbunginalo murum sibuna mana adi muruding sibuna maung xaung disu mana hanau-naungamdi. ⁵ Am galibu kubolu diandi. Am galibu doa. Am galibu kuboluadi dimaring te, saing dudumam maung. Am gayamu hanaungaungamdi xaung tubatubaingamdi. ⁶ Am galungu lipuxim oxatamdi te, lipu suxunguxungamdi naga, adi dibaxanga harungama na xaitamoximamdi, yanamimamdi, mugangamamdi xaung lipu ganangamam longgalo.

⁷ “Toxoratamona, ung gulibu kubolu maringina, ning am ba, memaya kaukauam longgalo—Yudadi, Yerusalemgamdi, maxuna Isrel longgalo, adi duwa haxek xaung adi duwa hasoya, adi duwa mana titiadi uxudi mala manadi ba. Namua na am gayamung. Urana ung sabanga bagula ulibu kubolu maringina. ⁸ O TOXORATAMONA, memaya kaukauam

gagabu xaitamoximamdi xaung yanamamdi xaung mugangamamdi, namua na am galibu kubolu diana maung. ⁹ Ning Toxoratamona Urana amia lipu usingam xaung lipua yunga kubolu diandi, heku dudumam mana. ¹⁰ Am galungu TOXORATAMONA Urana amia haruanganoa te, namua na am gasu mana hanaunaungandi sinadi nam mana lipuxing oxatamdi haruangadinga, lipuxing suxunguxunguamdi baing. ¹¹ Am Isrel longgalo am gadali hanaunaungama xaung am gayamung, hauxamam ba am galungu haruangama.

“Binabu hatata guxam diandi xaung suxuyanga haringindi duwa mana Urana lipuxing oxatama Moses hanaunaungandi, axadi ba dimatu ding mari mam, namua na am galibu kubolu diandi. ¹² Ubalam gabu yanamamdi haringina ba bagula usina salak sabanga na Yerusalem dali salak longgalo longgadi daxap hawa sabalunia, baing ulibu maringina bila uharua ba. ¹³ Bila Moses bung hanaunaungania, hanggalangianga longga li daxapkam. Ne hauxamam mana am gayamu kubolumam diandi xaung am gasu mana haruangam maxunama, bu ung TOXORATAMONA Urana amia usungam xaung uyaha mam. ¹⁴ Binabu mana namua am gasu mana haruanganoa te, bing TOXORATAMONA libu hanggalangiangua xauxau ba xapkam. Namua na TOXORATAMONA Urana amia libu maringina bungina libu axadi bagudi li.

¹⁵ “O Toxoratamona Urana amia, oxop lipuximdi masok sangua Isip xaung rimam haring-

ing sibuna, oxop yaya sabanga bila ba. Ning am galibu kubolu diandi, am galibu doa.
¹⁶ Toxoratamona, long sabangga Yerusalem ungia, saing wa mana xaxagama. Adi duwa haxek mam didaudau Yerusalem xaung am lipuximdi namua na am galibu kubolu diandi xaung mugangamamdi dilibu doa. Ning hatata am gaxusungaung ba atim saliandi disup, namua na kubolum longgalo dimaring.

¹⁷ “O Toxoratamona Urana amia, ulungu nga lipuxim oxatama sabungagua! Ulungu xusungungagu haringina. Ngabo ba lipudi dahatumia yam sabanga, binabu ulibu xai mana Numama dahanggaliangia ba. ¹⁸ O Urana ngayua, uta tangamlia saing ulungu nga. Ubaguti ubagu mauxangamamdi, xaung mauxanganoa xap long sabangga yama wa mana ba. Am gaxusungaung mana namua ung lipu usingangam sibuna, ne mana namua am kubolumam maringindi tegu. ¹⁹ O Toxoratamona, ulungu! O Toxoratamona uyunga kubolumam diandi! O Toxoratamona ubaguam saing uhauliam! O Urana ngayua, yama wa mana long sabangga ungia xaung mana lipuximdi, binabu labu uhalisiu tai, bu lipudi daxabia ba yama sabanga!”

70 7

²⁰ Ngaharuayu ngasabuyu, ngatula kubolugu diandi xaung bakbagigu Isreldi kuboluding diandi, ngaxusuxunga TOXORATAMONA Urana ngayua ba hamaringia Numanoa xaxagania.

²¹ Ngasabu mua, baing lipua Gebirel menau

ngabagu mana axamana bila mibingua ba, oti ma sap rangua nga bila bungina hananianga bungbunggam. ²² Baxanga nanga ba, “Danyel, hatata ngama bu ngasina hatuminga xaunga xabianga naung. ²³ Bungina ungguti usabu, baing hata sibuna li ngaxap ulek tela. Baing hatata ngasok la li bu ngabaxanga ulega ba naung, namua na Urana atina maung. Binabu ulungu xai bu uxabia axamana bila mibingua namuxinoa.

²⁴ “Urana hau hatuminganoa mana bakbag-imdi xaung long sabangga inia Yerusalem, ba 70 xipxibua niani 7 sanga mana sahi dududingdi xaung kuboluding diandi, bagula sisia kuboludingdi, bagula xap kubolu maringing bungingbunginaloamdi dima, bagula libu axamandi bila mibingadi lipu suxunguxunguamdi dibagu ba aningoding, xaung bagula mogu Yabang Maringing Sibuna† muli.

²⁵ “Ulungu oxop xabiangua to: Bagula 7 xipxibua niani 7 disup kimuya mana ulega tabina ba dahamaringia ditongtongia Yerusalem muli laing xaitamoxi tela Urana mogu bagula sok. Bagula ditongtongia xaung daxangadi xaung milaga wagagia, saing bagula li sanga mana 62 xipxibua niani 7, ne bagula bungina mauxanganama. ²⁶ 62 xipxibua niani 7 disup, baing bagula dung lipua Urana mogu saing ina bagula xola. Xaitamoxia ma yu ba, bagula lipuxindi dahanggalangia long

† 9:24 Haruanga li taxabia rangrang te. Hatuminga luwa hiliana: lipu hananiangam mugamugangamakimbo Urana Numanoakimbo Urana Yabang Maringing Sibuna(wa maluxu Numania).

sabangga xaung Urana Numanoa. Subingua bagula ma bila silinga sabanga: Haungingua bagula ila ila laing subingua. Bagula axamandi didoa bila Urana tabina. ²⁷ Xaitamoxia ba bagula hau haruanga haringina rangua lipu xumana sanga mana niani 7. Ne liwe mana bungina baguba, bagula bili hananiangadi xaung yahangadi disina na Urana. Baing bagula ta axamang maxuwangam hanggalangiangam etua mana Urana Numang uranganoa, saing bagula wa la ba laing lipu hanggalangiangama xap doa bila Urana tabina ba.

10

Danyel Bagu Lipu Tela Mibingia

¹ Niani tuwa Sairas wa xaitamoxi mana Pesia, Danyel (yan tela Beltesasa) xap ulega tela. Ulega ba maxuna, saing harua mana haunginga sabanga. Ulega xabianganoa Danyel xap mana axamang tela bila mibingua.

² Mana bungina baguba, nga Danyel nga siniagu sanga mana Sande tuwa. ³ Ngaxang anginga dauyana te, ngaxang mututungana te, xaung nganung wain te. Ngata guxenga mana toxologudi xaung ramramogua te sanga mana Sande tuwadi ba.

⁴ Xaidap 24 mana sobak mugamugangama, baing ngali lang sabangga Taigris rubinia.

⁵ Baing ngabagu lipu tela maxagia, sau imang sigixingang xai sibuna xaung goxi waxu ditongtongia mana gol mana longga Upas wagigia ulenia. ⁶ Sangganoa bila siang siniana beril, ramramonoa bila bilikbiliga, maxandi bila nagungdi

luliandi, rimandi kindi bila bras sigixingang sibuna sina, saing waxungtuanoa bila buranga dibibi.

⁷ Nga Danyel, nga ganigu ngabagu axa baguli bila mibingua. Lipuadi duwa rangua nga dibagu te, ning maxuwanga buk xapdi saing diluki mala dihisa. ⁸ Binabu ngawa olang, saing nga ganigu ngabagu axa sabanga baguli bila mibingua. Haringingagu sup manga, ramramogua usa sibuna, saing sanggagudi dimalai sibuna. ⁹ Baing ngalungu harua, saing bungina ngalungu haruangang saunganoa, ngamakmatia ngakinu matabu, ramramogua wa titia.

¹⁰ Hata sibuna li lipu tela rimanoa tuxu nga saing iti nga mesa laing ngali rimagu kigu tuxundi, ne ngaluluyu. ¹¹ Harua nanga ba, “Danyel, Urana atina maung. Umesa ulungu haruangua bagula ngabaxanga naung, namua na soxi nga naung.” Harua bila ba nanga masup, baing ngamesa ne ngaluluyu.

¹² Baing harua nanga ba, “Danyel, labu umaxuwau tai, Urana lungu sabungama muga mana xaidap mugamugangama bungina ungguti utuba ba oxop xabianga mana ulega xaung utatuaung Urana ungia maxania. Lungung saing soxi nga ma. ¹³ Ne yongga Pesia yanama soxauti nga sanga mana xaidap 21. Ning Urana uleginamdi yanamiding tela Maikel ma bu hauli nga, namua na ngagasi rangua yongga Pesia xaitamoxinoa la ba. ¹⁴ Ngama ba ngahauliung uxabia axamandi bagula diosk mana bakbagimdi mana xaidap subingandi. Namua na axamana bila mibinga ba mogu xaidapdi dima kimu.”

¹⁵ Bungina harua nanga bila ba, ngaturu ngaxugia ramramogua mari titia saing suxungugua mumguti. ¹⁶ Hata sibuna li tela bagunganoa bila lipu tela ringring badugudi. Baing ngaxaxa suxungugua saing ngaungguti ba ngaharua. Ngaharua na lipua li maxagia ba, “O lipuxigu sabanga, salaga xap nga namua na ngabagu axamana bila mibingua ba, saing sanggagudi dimalai sibuna. ¹⁷ Nga lipuxim oxatama ngaharua ranguaung baru? Haringingagua sup, saing ngamakasa sibuna ba ngayaga.”

¹⁸ Tauna ina bagunganoa bila lipu tela ringring nga muli saing haringia nga. ¹⁹ Bang harua nanga ba, “Urana atina maung lipu. Labu umaxuwau tai. Gamoma wa mosiu. Uwa haringina xaung uli haringina.”

Bungina harua nanga, ngaxap haringinga saing ngaharua ba, “Lipu sabanga, uharua. namua na uharungia nga.”

²⁰⁻²¹ Baing harua ba, “Uxabia namua ngama ranguaung? Ngama bu ngabaxanga naung haruangadi dibungdi mana Xailong Haruanga Maxunama. Ning hatata bing ngagoxoya mala ba ngahaunggana yongga Pesia yanaminoa. Sup, baing bagula yongga Grik yanaminoa sok. Bakbagim yanaminoa Maikel bagula hauli nga, ning tela muli hauli nga te.”

11

¹ Ne nga ba, ngahauli ngaharingia Maikel mana niani mugamugangama Darias lipu Midiam wa xaitamoxi.

Sangga Bukang Xaung Kanggua Xaitamoxi-amdi

² “Tauna, bagula ngahatanga axamang max-unamdi bagula disok. Xaitamoxi tuwa muli bagula disok Pesia. Baing bagula tela muli sok, xalinging xumang sibuna dali teladi. Xalingindi bagula hauli ba xap haringinga. Xap masup baing bagula yumyum lipu longgalo ba dahaung-gana yongga Grik. ³ Baing xaitamoxi haringing tela bagula sok. Bagula wa etua mana yongga sabanga sibuna, saing bagula libu baraxing baraxinta muruna mana. ⁴ Ne kimuya mana haring, yongaxinoa bagula utuina saing hata ba sok hataing luwa luwa. Bagula garandi daxap te. Xauna, adi daxap ba haringingadinga bagula bila xaitamoxi haringingamga ba te. Namua na yonggaxinoa bagula duxup disina na teladi.

⁵ “Baing xaitamoxi mana yongga wa bukung, Isip baing, bagula haring, ne lipuxing hauningam yanam tela bagula xap haringinga dali inia, saing bagula wasa mana yonggaxinoa xaung haringinga sabanga. ⁶ Niani teladi disup, baing bagula tang dahau haruangua liwe madingtang. Xaitamoxi mana yongga wa kanggua, Siria baing, nanuhanginoa bagula sina na xaitamoxi mana yongga bukung (Isip) bu hau haruanga ba, ne bagula hainga haringinganoa etua mana xaitamoxia ba bagula sup, saing bila balau haruanga dahau ba bagula xung mari, saing haingga ba, ayuana digabu garanoa bagula dila bixuadingdi rimadingia.

⁷ “Kimuya haingga ba sibing tela bagula sok xaitamoxi mana Isip wa bukung. Bagula gabu

lipuxing haungingamdi dila haungana lipu haungingamdi digabu xaitamoxi mana Siria wa kanggua. Bagula diluxu soxautingama saing didalidi haringina. ⁸ Bagula digoxoya mala Isip, disia Siria babudingdi xaung adi ditongtongiadi mana gol xaung silba dita babudingdi maxadingia. Baing niani xumana bagula yungadi duwa. ⁹ Baing xaitamoxi mana Siria wa kanggua bagula luxu Isip wa bukung, ne bagula goxoya mala ing sibung titinia muli. ¹⁰ Ning xaitamoxi Siriam garandi bagula daxauxau digugunia lipu haungingam xumang sibuna. Bagula dima dima, dibaxagi dimatu ding, dikisi mala titia ba bila silinga sabanga, daxap haungingua mala mala masok bixuang gamgaming haringinia.

¹¹ “Baing xaitamoxi mana Isip wa bukung atindi bagula disala haringing sibuna, binabu bagula ila bu haungana xaitamoxi mana Siria wa kanggua. Xaitamoxi Siriam bagula gugunia lipu haungingam xumang sibuna, ne xaitamoxi Isipkama bagula dalidi. ¹² Bungina tuxudi masup, baing bagula hasua maina saing bagula ung xumana sibuna manadi dimati. Ning haringinganoa bagula sup sap. ¹³ Namua na xaitamoxi mana Siria wa kanggua bagula gugunia lipu haungingam xumang sibuna muli, titingadinga dali adi guguniadi muga ba. Niani xumana disup baing bagula goxoya mala muli xaung lipu haungingam xumang sibuna dibaxagi mana xalingiding haungingamdi.

¹⁴ “Mana bungina baguba lipu xumana bagula dududing mana xaitamoxi mana Isip wa bukung.

Adi dududing maluxu mana ung sibum bak-bagima bagula dududing mana xauna bu dilibu axamang tela bila mibinga yanamiding tela bagu ba aningona, ne bagula xungdi mari. ¹⁵ Baing xaitamoxi mana Siria wa bukung bagula ma saing bagula dahaxuru titia gamgaminga rubinia mana long sabangga gamgamingang haringinam tela, saing bagula diluxu bila ba saing daxap longga ba. Bagula Isip lipuxing haungingamdi haringingading sanga mading te. Tegu. Lipuxing haungingam mugamugangamdi bila balau xauna. Namua na haringingading bagula sanga mana dili haringina te. ¹⁶ Baing xaitamoxi Siram bagula libu ing murunganoa, saing lipu tela sanga ba bili te. Bagula haringiaina ba wa etua mana titi ralanama Isrel, saing tuxu hangglangiangua rimania. ¹⁷ Bagula hau hatuminganoa ba ma xaung yonggaxing lipu haungingam haringing longgalo, saing bagula hau haruangua rangua xaitamoxi mana Isip wa bukung. Bagula sina nanuhanging tela ba yau bu hanggalangia Isip yonggaxinoa, ning hatuminganoa bagula aningona kimbo hauli te. ¹⁸ Kimuya bagula ila haunggana masahangdi saing bagula tuxu dingia xumana. Ne yanam titi telam tela bagula sahi hasianganoa saing haxuya kubolunoa na. ¹⁹ Baing bagula xaitamoxi Siriamax goxoya mala mana long sabangga gamgaminga haringinamdi duwa ing sibung titinia, ne bagula tatuaki xung mari saing sup.

²⁰ “Xaitamoxi(a) xap yabanoa bagula soxi lipu takis xabinganam tela mala bu xap sianga mana yonggaxing xalingindi. Ne bunging gamoita

baing bagula mati, ning matianoa bagula sok mana kubolua ati salianama te, kimbo mana haingingua te.

²¹ “Xaitamoxi(a) xap yabanoa bagula lipu musung sibuna. Lipua ba bagula xap yabanoa maringina te. Bagula ma bungina lipudi dahatum ba duwa xai, saing bagula sok xaitamoxi mana muraga xaung haruanga orana. ²² Bakbak haungingamdi bagula disup sibuna maxania. Bagula hanggalangiadi baing. Xauna, bagula hanggalangia lipu hananiangam mugamugangama. ²³ Kimuya mana hau haruanga, bagula libu kubolu murakkama, saing bagula sok haringina, heku lipu xumana disu mana te. ²⁴ Hata sibuna li bagula ma haunggana probinsi sianggamdi, saing bagula libu kubolua mugangandi dilibu monga te: Bagula tuxu sinak mana axamang xangxana xapdi rangua lipuadi dalidi. Bagula sina xalaxaladi ba na adi disu mana. Bagula hau hatumingua ba dali long sabanga gamgaminga haringinamdi—ne bunging gamoita ing ganina.

²⁵ “Baing bagula haringia hatuminganoa, bagula haringia gamona ba wa haringina, saing bagula gugunia bakbak haungingam sabanga ba haunggana xaitamoxi mana Isip wa bukung. Xaitamoxi mana Isip wa bukung bakbaging haungingam bagula haringiding buk, ne sanga ba dali bixuanoa te, namua na lipudi bagula dahau haruanga ba dituxu murakdi mana. ²⁶ Ing sibuna lipuxindi daxang rangua ba bagula dasai daxangua ba dahanggalangia. Bakbaging haunginamdi bagula daxap doa, saing xumana

bagula dimati. ²⁷ Xaitamoxi luwa hatumingading dahaxi ba dilibu doa na dingtang bagula dirung mana kabukabu xangingam taininau saing dilangua dingtang, baing susu. Namua na subingua bagula ma mana xaidap mogunganama, heku lipu tela tuba ba libu ing murunganoa. ²⁸ Xaitamoxi Siriama bagula goxoya malau titinia xaung xalinging xumang sibuna xapdi haungingia, ne hatuminganoa bagula haxi ba hanggalangia Urana sabunganoa. Bagula libu ing murunganoa. Sup, baing bagula goxoya masup mala ing titinia.

²⁹ “Mana xaidap mogunganama, xaitamoxi Siriama bagula goxoya ma mana Isip wa kanggua, ne bagula dalidi bila muga te. ³⁰ Namua na lipuadi duwa yuwaxa wagadingdi bagula dima bu dahaunggana, saing bagula maxuwa saing sui. Ne bungina goxoya mala titinia atin salianoa bagula xap Urana sabunganoa, saing bagula libu xai mana adi diyamu Urana sabunganoa.

³¹ “Lipuxing haungingamdi bagula dilibu axadi didongdongia ganangang haringina, Urana Numanoa baing. Bagula dibili hananianga xaidap tainingtaininamdi. Baing bagula dita axamang maxuwangam hanggalangiangama Urana Numania. ³² Bagula ta adi diyamu Urana ba daxanga diania mana haruangang orana. Ne lipuadi daxabia Urana ba bagula dili haringina duxukxugia.

³³ “Yanam xabianga maringinamdi bagula tubatuba lipu xumana xai, ne bunging mongaita bagula dimati waxangia, kimbo ditaudi yabia kimbo ditadi salak yabania kimbo dahanaidi.

³⁴ Bungina daxap salaga bila ba, haulinga daxap bagula kaxukana, saing xumana digugu ding ranguadi bagula lipu haruanga maxung teguamdi. ³⁵ Yanam xabianga maringinam teladi bagula daxap salaga. Bila balau bagula disok sigixingang sibuna, laing xaidap subinganoa, namua na xaidap mogunganama ma yu.

³⁶ “Xaitamoxi(a) bagula libu ing murunganoa. Bagula hasuaina xaung iti ing sibuna yanoa etua mana urana longgalo, saing bagula harungia Urana ba dali urana longgalo xaung daudaunga diang sibuna. Bagula libu ing murunganoa laing Urana ating salianoa aningong masup, namua na axadi Urana hau hatuminganoa ba libu bagula sok. ³⁷ Xaitamoxi(a) bagula hangata uranadi mugangandi disabu manadi, xaung hangata urana haingdi muruding mana ba. Bagula hangata urana longgalo, namua na bagula hasua ba ina dali ding longgalo. ³⁸ Heku mana uranadi ba, bagula sina yaya na urana wasa mana long sabanga gamgamingang haringinamdi, urana ba mugangandi daxabia te. Baing bagula hatanga ba sina yaya na mana gol, silba, siang xai sibundi xaung yahanga siang sabanggamdi sinadi. ³⁹ Bagula xusunga urana titi telamga ba hauli wasa mana long sabanga gamgaminga haringing sibunam iniadi. Bagula sina yaya na lipu gaxarea dila hawa mana. Bagula mogudi disok yanamdi etua mana lipu xumana, saing bagula tuxu sinaga mana titia nadi bila haxuyangadinga.

⁴⁰ “Bunging axamang subinganoa, baing bagula xaitamoxi(a) mana Isip wa bukung bagula

haunggana xaitamoxi(a) mana Siria wa kanggua. Xaitamoxi Siriamana bagula ri mala mana bila malasu, xap wilkadi, hosidi, xaung waga xumana dima rangua. Bagula diluxu numanuma xumana saing dima dima, dibaxagi dimatu ding, dikisi mala manadi bila silinga sabanga. ⁴¹ Bagula luxu ma titi ralanama Isrel. Baing lipu xumang sibuna bagula dimati. Ning bakbakka Idom, bakbakka Moap, xaung bakbakka Amon duwauyu bagula digiti mala. ⁴² Haringinganoa bagula xap numanuma xumana, saing bagula xap numanuma Isip xauna. ⁴³ Bagula xap Isip xalinging siang sabanggamdi, gol xaung silba iniadi xauna. Baing bagula Libiadi xaung Itiopiadi dalidi ba dila hawa mana. ⁴⁴ Ne naxuyangadi lungudi mana axadi disok sangga karaga xaung kanggua bagula libu maxuwa. Binabu bagula atin disala haringina, saing bagula ila haung haringing sibuna bu ung xaung hanggalangia sibuna lipu xumana. ⁴⁵ Bagula rang numang moki xaitamoxiamdi liwe mana tega xaung Urana bimbiang ralanama. Ne bagula sup la ba, xola mana lipu tela ba hauli.”

12

Xaidap Subinganoa

¹ “Mana bungina baguba Urana uleginamdi yanamiding Maikel bagula sok, lipua wasa mana bakbakgima. Baing bunging mauxang sabanggam bagula sok. Mauxangandi bagula didali mauxangang longgalo disok bungina numanuma mugamugangandi disok ma ma laing

hatata. Ne mana bungina baguba bagula lipua longgalo yadingdi duwa Urana xailonginia, Urana bagula xapdi muli. ² Baing lipu xumana dikinu'm tabu gagap lunia, adi dimati baing, bagula dimesa muli. Teladi bagula daxap walinga subingang teguama, saing teladi bagula daxap memaya xaung sigianga subingang teguama. ³ Adi lipu xabiangang maringinamdi bagula disina bila sabaluna eta lo. Baing adi dita lipu xumana daxanga kubolu maringinamia bagula disina bila hatungdi bungingbunginalo. ⁴ Ne ung ba, Danyel, utagauti uyameng xailongga li haruanganoa, laing xaidap subinganoa ma haxek. Lipu xumana bagula dila hataing hataina bu xabiangangdi ditubu."

⁵ Baing nga, Danyel, ngabagu, baing hata sibuna li ngabagu uleginam luwa muli dili maxagia. Tela li mana lang rubina li, saing tela li hataina. ⁶ Tela xusunga lipua sau imang sigixingang xai sibuna, lipua ba wa etua mana langa ba, "Bungintabi bagula axamang haringinadi li aningoding masup?"

⁷ Lipua sau imang sigixingang xai sibuna, lipua wa etua mana langa, iti rimang luwa mahaing eta lo saing haringia haruanganoa xaung lipua wa bungingbunginalo yanoa, harua ba, "Bagula sanga mana niani tela xaung luwa rangua hataina. Bungina Urana lipuxindi haringingadinga dimunanggi masup, bing axadi bagudi li bagula disup."

⁸ Ngalungu haruanganoa, ne ngaxabia namuxinoa te. Binabu ngaxusunga ba, "O Tox-

oratomona, axadi bagudi li bagula subingang baruamta?”

⁹ Haxuya ba, “Danyel, uhatum xumanau tai. Ulauba. Namua na haruangua tagaina bu wa hisangia laing xaidap subinganoa. ¹⁰ Lipu xumana bagula Urana libudi disigixinga sibuna, doxola mana musung tela, ne lipu diang sibundi bagula dilibu kubolu diang sibundi. Baing adi diang sibundi bagula daxabia rangrang te, ne adi xabiangadingdi dimaring bagula daxabia rangrang.

¹¹ “Ungguti mana bungina dibili hananianga xaidap tainingtaininama xaung dita axamang maxuwangam hanggalangiangama Urana Numania, bagula xaidap 1,290* disup to. ¹² Lipuadi dili haringina duwauyu laing xaidap 1,335, duwa xai.

¹³ “Baing ung ba, ula daxangamia laing subingua. Bagula umati uyagua, saing mana xaidap subinganoa bagula umesa muli oxop sinaga Urana mogu naung.”

* **12:11** Xaidap 1,290maxang taininau bila niani tela xaung luwa rangua hatainawa maxixinga 7.

Urana Xuana
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Mato Language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Oldpela Testamen
long tokples Mato long Niugini

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mato

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-05-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 20 May 2023 from source files dated 20 May 2023

55f62369-23de-5cfa-956d-f88a05cead65